

Esnaf ve Sanatkârların Pîri Ahi Evran ve Geçmişten Günümüze Ahilik

Ahi Evran, the Sage of Tradesmen and Craftsmen and the Ahi-Order From Past to Present

Erol Ülgen¹

¹Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, İstanbul, Türkiye

ORCID: E.Ü. 0000-0002-5027-5542

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Erol Ülgen,
İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
İstanbul, Türkiye

E-mail: erol.ulgen@yeniuyuzyl.edu.tr,
erolulgen7@gmail.com

Başvuru/Submitted: 29.03.2021

Revizyon Talebi/Revision Requested: 18.05.2021

Son Revizyon/Last Revision Received: 21.05.2021

Kabul/Accepted: 23.05.2021

Atıf/Citation:

Ülgen, E. (2021). Esnaf ve sanatkarların Piri Ahi Evran ve geçmişten günümüze ahilik. *TUDED*, 61(1), 447-469.

<https://doi.org/10.26650/TUDED2021-905274>

ÖZET

“Akıl, Ahlak, Bilim, Çalışma”

Ahilik teşkilâtı, Selçuklu ve Osmanlı Devleti zamanında sosyo-ekonomik, siyasi ve askerî bir güç olarak dikkat çeker. Bu teşkilâtın esnaf ve sanatkar yapılanması Türkistan ve İran Türkleri arasında şekillenir. Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun kapıları Türklere açılır. Asya topraklarından Anadolu içlerine büyük Türk göçleri başlar. Bu göçe Moğol saldırılarının da etkisi olur. Anadolu içlerinde köy, kasaba ve şehirlere yerleşen Türkler, yeni adlarla çarşılar, pazarlar kurarlar. Bu kurdukları çarşılarda istihdam, üretim ve ürettiklerini satacak pazar oluştururlar. Ahilik teşkilâtının mensupları, koydukları kurallarla sosyo-ekonomik hayatın düzene girmesini sağlarlar. Çarşı ve pazarlarda ürettikleriyle halkın yiyecek, içecek ve diğer ihtiyaçlarını karşılarlar. Ahilik teşkilâtı, Selçuklu Devleti sonrası oluşan Beylikler devrinde Anadolu'nun her yerinde teşkilâtlanır. Bu teşkilât Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda da aktif bir rol oynar. Ahilik teşkilâtı, XVI. yüzyıldan itibaren Loncaya dönüşür. Sonra “gedik” olarak faaliyetlerini sürdürür. Daha sonra esnaf ve halk üzerindeki otoritesini yitirir. Yirminci yüzyılın başında hiçbir etkisi kalmaz. Bu çalışmamızda, Ahilik Teşkilâtının Anadolu'da yapılanmasından, teşkilâtın kurucusu ve debbağların pîri Ahi Evran'dan, Ahilerin Osmanlı Devleti'nin kuruluşu sırasındaki rollerinden, daha sonra fonksiyonlarını yitirmesinden, Cumhuriyet dönemindeki Esnaf ve Sanatkârların oluşumundan ve 1950'li yıllardan günümüze kadar yapılan Ahilik kültürü araştırmalarından bahsedilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ahilik, Ahi Evran, Gedik, Fütüvvet, Esnaf ve Sanatkârlar

ABSTRACT

“Wisdom, Morals, Science, Work”

The Ahi-Order organization draws attention as a socioeconomic, political, and military power during the Seljuk and Ottoman Empire(s). The structure of this organization comprising tradesmen and craftsmen was shaped by both Turkistan and Iranian Turks. With the victory of Malazgirt, the doors of Anatolia were opened to the Turks. Then, the great Turkish migrations began from Asian lands into Anatolia. Mongolian attacks also had an effect on this migration. The Turks, who settled in villages, towns, and cities in Anatolia, established bazaars and markets with new names. In these bazaars, they provided employment and production and constituted markets to sell their produce. With the rules they set, the members of the Ahi-Order organization tried to ensure the stability of socioeconomic life. They fulfilled the food, beverage, and other needs of the people with the products they had produced in bazaars and markets. The

Ahi-Order organization was founded all over Anatolia during the period of the Beyliks that were formed after the Seljuk state. This organization also played an active role in the establishment of the Ottoman Empire. The Ahi-Order organization turned into a guild beginning from the 16th century. Then, it continued its activities as a “gedik.” Later, it lost its authority over the tradesmen and the public, ending up with no effect on them at the beginning of the 20th century. In this study, the structuring of the Ahi-Order organization in Anatolia will be described. In addition, Ahi Evran, the founder of the organization and the sage of tanners, the roles of the Ahi community during the establishment of the Ottoman state, the loss of their functions afterward, and the formation of the tradesmen and craftsmen guilds in the Republican period in Turkey are expounded in this study. Last, research about the Ahi culture from the 1950s until this day will also find mention.

Keywords: Akhism, Ahi Evran, Gedik, Futuwwa, Tradesmen and Craftsmen

EXTENDED ABSTRACT

The Ahi-Order organization draws attention as a socioeconomic, political, and military power during the Seljuk and Ottoman Empire(s). The structure of this organization consisting of tradesmen and craftsmen was shaped by both Turkistan and Iranian Turks. With the victory of Malazgirt, the doors of Anatolia were opened to the Turks. Then, the great Turkish migrations began from Asian lands into Anatolia. Mongol attacks also had an effect on this migration. The Turks, who settled in villages, towns, and cities in Anatolia, established bazaars and markets with new names such as “bedesten” (covered Turkish bazaars), “arasta” (Ottoman bazaar), and “uzun çarşı” (long bazaar). In these bazaars, they provided means of employment and production and constituted markets to sell their produce. The Ahi community organized these bazaars. The members of this community were called “Ahi.” The original word “ahi” means brother in Arabic. The same word appears as “aki” in Diwan Lughat-al Turk, which is one of the original sources of the Turkish language. The dictionary meanings of the word are “generous,” “openhanded,” and “helpful.” The futuwwa understanding played a big part in the organization of the Ahi-Order in Anatolia. The futuwwa, which was seen in every community, was an ideal of valor. After the Seljuks settled in Anatolia, they adopted this ideal, which were enriched by their own concepts of generosity, valor, and heroism. The principles of this organization were written in the “futuwwatname,” which was considered the constitution of the Ahi community, and in the Ahi secerename(s). In order for an Ahi to enter the Ahi organization, he had to be trained by a master and have a skill. The Ahi community had great influence in towns, villages, and frontiers, as well as in cities. They kept city life under control both economically and politically, especially when the state authority was weakened. With the rules they set, the members of the Ahi-Order organization tried to ensure the stability of socioeconomic life. During the time of the Anatolian Seljuk State, well-known sufis, such as Evhaduddin-i Kirmanî, Muhyiddin İbnü'l-Arabî, and Sheikh Nasuriddin Mahmud el Hoyî, came to Anatolia from Baghdad. Ahi Evran, the sage of tanners stayed in the capital city of Konya for a while. Then, he settled in Kayseri, which was a trade center at that time. There, he married a lady named Fatma (Bacı) Hatun, daughter of his teacher Sheikh Evhaduddin-i Kirmanî. Later, he settled in Kırsehir, an important Turkish city. There, he established an Ahi zawiya and made it a center of Akhism. Ahi Evran visited many cities and towns in Anatolia. He stayed for a while in some of the places he visited. He united Turkish tradesmen, craftsmen, and merchants around the principles of morality, generosity, and

hospitality. Ahi Evran stayed for 14 years in Kırşehir, and he died there in 1261 at the age of 93. The Ahi-Order organization continued to be organized all over Anatolia during the period of the Beyliks who came to the fore after the Seljuk state. This organization also played an active role in the establishment of the Ottoman Empire. During the foundation of the Ottoman Empire, Osman Ghazi, the founder of the Empire, had his father-in-law Sheikh Edebali, the leaders of the Ahi community, and tribal chieftains gathered around him. Osman Ghazi, Orhan Ghazi, Alaeddin Pasha, Murat I, also Sheikh Mahmud Ghazi, Ali Hasan, son of Ahi Semseddin, and Kara Halil from Cendere (Candarlı), had all put on a special belt, named “sed” during a master ceremony of the Ahi-Order and thus became members of the Ahi-Order organization. The leaders stated in the foregoing text had benefited from the Ahi community’s military power in conquests. The famous traveler Ibn-i Battuta from Tangiers gave first and important information about the Ahi-Order organization in his “seyahatname” (travel book), indicating the serious presence of this order in Anatolia. Evliya Celebi also mentioned in his “seyahatname” about the personality of Ahi Evran, the professional ethics of the Ahi community, their workplaces, and their daily lives too. A young person’s professional life in the Ahi-Order organization begins as an assistant (yamak) at the first stage. This period starts with bringing children, who are not younger than 10 years old, to a master by their parents in order for them to be trained to learn an art. In addition to their vocational trainings in lodges, the assistants were given religious, social, and moral knowledge for the purpose of educating them to become well-behaving, good persons. Those who had spent 2 years at the lodges free of charge were promoted to the apprenticeship (çırak) with a special ceremony. The apprenticeship period usually lasted 1001 days. After completing this period, and having been trained by his foreman and master, the apprentice had to take an exam. If he succeeded in the exam, he would be promoted to a higher stage and became a foreman. To be a master, a foreman had to successfully complete all of his necessary training, which took 3 years for all professions, and then, he had to participate in a ceremony that included an exam as well. The foreman brought all the handicraft works he had prepared and presented them to the council of masters headed by the representative of the Head of Ahi-Order. If the works of the young foreman were appreciated by these masters, then he was promoted to the level of mastership. At the end of the ceremony, the master who trained the foreman tied the mastership loincloth (sed) to the foreman with his own hands. The ceremony was called as “Sed Kusatma,” and it ended with the new master’s kissing the hands of those present at ceremony and receiving their prayers. The Ahi-Order organization turned into a guild beginning from the 16th century. Then, it continued its activities as “gedik.” Later, it lost its authority over the tradesmen and the public, ending up with no effect at the beginning of the 20th century.

In this study, the structuring of the Ahi-Order organization in Anatolia will be described. In addition, Ahi Evran, the founder of the organization and the sage of tanners, the roles of the Ahi community during the establishment of the Ottoman state, the loss of their functions afterward, and the formation of the tradesmen and craftsmen guilds in the Republican period in Turkey are expounded in this study. Last, research about the Ahi culture from the 1950s until this day will also find mention.

GİRİŞ

1071 Malazgirt zaferiyle Anadolu'nun kapıları, Türklere açılır. Türk akıncıları Anadolu'nun içlerine, yeni yurtlara doğru ilerlerler. Arkalarından Horasan ve İran'da yaşayan Türkler, taşıdıkları zengin kültür birikimleriyle birlikte kitleler halinde Anadolu içlerine göçerler (Çağatay, 1997, s. 79). Bu göç kabileleri sistemli bir şekilde köy, kasaba ve şehirlere iskân edilirler (Şahin, 1985, s. 325). Türklerin yerleştikleri yerlerde sanatın ve ticaretin büyük bir kısmını yerli ve Müslüman olmayan halk yerine getirmektedir (Kocatürk, 1985, s. 29). Türk esnaf ve sanatkârlar, hem kendi geçimlerini sağlamak hem de insanların alacakları mal ve yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Anadolu şehirlerinde çarşılar ve "Türkmen Pazarları" (Kılıç, t.y., s. 101) kurarlar. Kökleri Türkistan coğrafyasında olan Ahilik teşkilâtı, tamamen yerleşik kültürün bir ürünü (Türkdoğan, 1991, s. 20) olarak Anadolu'da kendisini gösterir. Köy, kasaba ve şehirlere yerleşimle birlikte Anadolu'da sosyo-ekonomik hayat, hızla değişir. Tecrübeli Türk esnaf ve sanatkârlar üretim ve ticaret sahasında yerlerini alırlar. XII. yüzyıl içinde yerleşim güçlendikçe her esnaf grubu için yeni çarşılar oluşturulur (Küçükdağ, 2003, s. 79-80). Bu çarşılar, halk arasında "bedesten", "arasta" ve "uzun çarşı" gibi isimlerle anılır (Ekinci, 1989, s. 24). Moğol istilâsı sırasında Batı'ya, Ege ve Marmara bölgesine yoğun Türk obalarının göçleri olur. Bu bölgelere yerleşen Türkler arasında esnaf ve sanatkârlar da vardır. Meslek sahibi tecrübeli Ahiler, yerleştikleri yerlerde çarşı, pazar düzeni ile birlikte iktisadî hayatı canlandırırılar (Uslu, 1982, s. 38). Ahiler, bu çarşılarda yapılanmaya başlar. Ahi teşkilâtının mensupları, yeni kurdukları çarşı ve pazarlarda gayrimüslim unsurlara karşı üstünlük sağlayabilmek ve ekonomik dengeyi koruyabilmek için ürettikleri ve sattıkları mallarda önce kalite sonra da fiyat kontrolünü sağlarlar (Kocatürk, 1985, s. 29). Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde hızla teşkilâtlanan Ahiler, yaşantılarıyla Anadolu'nun ve Rumeli'nin Türkleşmesinde ve İslâmlaşmasında önemli bir rol oynarlar. Bu vesileyle Ahiler, Anadolu Selçukluları sahasında ilk esnaf birliklerini oluştururlar (Debbağoğlu, 1974, s. 18). Bu teşkilâtın mensupları olan Ahiler, şehirlerde olduğu kadar, o dönemde köylerde ve uçlarda da büyük bir nüfuza sahip olurlar, özellikle devlet otoritesinin oldukça zayıfladığı XIII. yüzyılda, siyasî olduğu kadar iktisadî bakımdan da şehir hayatını kontrolleri altına alırlar. Bilhassa Osmanlıların ilk zamanlarında Anadolu'da güvenliği sağlamaya çalışan (*Türk Ansiklopedisi*, 1968, s. 236) hem Ahi hem de Alp sıfatı taşıyan Ahiler (Köprülü, 1991, s. 92), Marmara ve Karadeniz sınırlarına ulaşan ve Bizans'ı sıkıştıran Osmanlıların yükünü hafifletirler (*Türk Ansiklopedisi*, 1968, s. 236).

Arapça kardeşim demek ve Anadolu'da bir zümrenin mensuplarının da adı olan "Ahi" kelimesinin aslı (Onay, 1993, s. 26; Gülensoy, 2005, s. 451-452), Türkçenin orijinal kaynaklarından biri olan Divan-ü Lûgati't-Türk'te, "akı" şeklinde karşımıza çıkar (Küçük, 1988, s. 3). Kelimenin sözlük anlamı, cömert, yardımsever ve eli açık demektir (*Türkçe Sözlük*, 1988, s. 29).

İslâmî anlayışa doğrudan bağlı olan Ahiliğin Anadolu'da yayılması ve bir teşkilât haline gelmesinde fütüvvet teşkilâtının da rolü büyüktür (Kazıcı, 1988, s. 540). Fütüvvet, tasavvufta anlam olarak bir ağaca benzetilir. Ağaç, doğruluk yerinden biter, gövdesi ih sanda bulunmaktır,

budakları temizliktir, doğru yolu bulmaktır, yaprakları edeptir, hayâdır, kökü Tanrıyı tek bilmektir, yemişi evliyâ sohbetidir, suyu rahmettir. Bu ağaç, yiğidin gönlünde biter, yaprakları, yücelir (Gölpınarlı, 1953, s. 86; Tarım, 1948, s. 64)¹. “Fütüvvet” kelimesi sözlükte dinî ve mesleki birlik, esnaf teşkilâtı. (*Türkçe Sözlük*, 2005, s. 719)nın yanı sıra, Türkçede “soy temizliği, mertlik, yiğitlik, gençlik, delikanlılık, cömertlik, el açıklığı” (Kaplan, 1987, s. 33); “fetâ” ise genç, delikanlı, yiğit, mert (Devellioğlu, 1995, s. 272, 262) anlamında kullanılmaktadır. Fütüvvet, Arap toplumunda da mevcut olup bir yiğitlik ülküsüdür. Bu ülkü, İslâm’ın yayılmasına paralel olarak Türkistan, Semerkant, İran, Irak, Suriye, Kuzey Afrika, Mısır ve Endülüs’te esnaf ve sanatkârlar arasında da yaygındır.

Selçuklular Anadolu’da yerleştikten sonra “dinî ve ahlâkî esasa dayalı ve esnafî içine alan” (Kaplan, 1987, s. 33) bu ülküyü benimser, kendilerine has cömertlik, yiğitlik ve kahramanlık vasıflarıyla süslerler. Bu fütüvvet teşkilâtı, Ahilik adı ile anılır (Kaplan, 1987, s. 33).

Abbasî halifesi Nâsır Li-dînillah (1189-1225), 1182 yılında fütüvvete girer ve sonra da bu düşüncüyü kurumsallaştırır. O yıllarda sosyal ve siyasî durumu bozulan devletin, otoritesini yeniden kurmada fütüvvet birliklerinin büyük faydası olacağına inanır ve bu teşekkülleri siyasî otoriteye bağlar. Bu düşünceden hareketle, zamanının diğer Müslüman hükümdarlarına elçiler gönderir ve onların da fütüvvet teşkilâtına girmelerini ister. Bu teşkilâta girenler arasında Anadolu Selçuklu Devletinin yöneticilerinden I. İzzettin Kaykavus, I. Alâeddîn Keykubad ve I. Gıyaseddin Keyhüsrev de vardır (Kazıcı, 1988, s. 540; Ocak, 1996, s. 262). Tarihte bilinen ilk Ahilerin aslında fütüvvetle hiçbir alâkaları yoktur. Onlar tamamıyla mistik kişilerdir. Çünkü Ahi ahlâk ve prensipleri onlara “dünya nimetlerine bağlanmaktan sakınmayı” öğütlemektedir. Bu sebepledir ki hiçbir Ahinin, dünya malını önemseyecek bir sermayesi yoktur (Türkdoğan, 1991, s. 21-23).

Ahi Evran’ın Hayatı

Anadolu’da Ahiliğin kurucusu olarak bilinen Ahi Evran (Evren) (Köksal, 2006, s. 6-7; Köksal, 2015, s. 211-213; Günşen, 2007, s. 236-255)² 1171’de Azerbaycan’ın Hoy şehrinde doğan, Horasan ve Maverâünnehir taraflarında Ahmet Yesevî’nin talebelerinden ve büyük üstatlardan ders alıp ilmen kendisini yetiştiren bir Türk’tür (Tarım, 1938, s. 125; Köksal, 2006, s. 5). Asıl adı Şeyh Nasîrü’l-Dîn Mahmud Ahi Evran b. Ahmed (Bayram, 1978, s. 663; Şahin, 1985, s. 328) olan Ahi Evran, 13. yy. başlarında bir grup ulema ve sufilerle birlikte Mekke’ye hac seyahatine çıkar ve sonra da ilim, sanat, kültür merkezi Bağdat’a gelir. Burada fütüvvet teşkilâtının ileri gelenleri ile tanışır. Evhadüddin Hamid Kirmânî ile tanışır

1 Cevat Hakkı Tarım, eserinin “Fütüvvet Yolunun Ana Prensipleri” adlı ara başlığın altında fütüvveti şöyle tarif eder: “Geçmiş büyükler, fütüvveti bir ağaca benzetmişlerdir ki, sıfatları Tanrı sıfatıdır, budakları Enbiya; yaprakları Evliya; yemişi de müminler sıfatıdır. Ol ağacın kökü birlik ve samimilik; budakları sözünde ve işinde doğruluk ve saflık; yaprakları usululuk, utangaçlık; yemişi Tanrı bilgisi; lezzeti güzel huy ve cömertlik; suyu Tanrı rahmetidir.”

2 “Evran” veya “Evren” üzerinde konunun uzmanları bugüne kadar bir birlik sağlayamamışlardır. Kimi Evran’ı kimi de Evren’i çalışmalarında kullanmayı tercih etmişlerdir. (E. Ü)

ve talebesi olur. Bağdat'ta kaldığı süre içinde ilmen kendisini geliştirir (Bayram, 1978, s. 664; İnalçık, 2002, s. 145; Köksal, 2006, s. 8). 1204 yılında Anadolu Selçukluları Sultanı I. Gıyâseddîn Keyhüsrev ikinci defa tahta geçince, ünlü bilgin Sadreddin Konevî'nin babası Şeyh Mecdüddîn İshâk'ı, Abbasi Halifesi Nâsır Li-dînillah'a hem bilgi vermek hem de Anadolu insanına dinlerini öğretmek, kardeşlik ve beraberliği aşılacak üzere Muhyiddîn İbnü'l-Arabî ve hocası Evhadü'd-din-i Kirmanî ve Şeyh Nasuriddin Mahmud el Hoyî'yi Konya'ya davet etmek için gönderir (Bayram, 1983, s. 57; Köksal, 2006, s. 8). Davete icabet edip Anadolu'ya gelen birbirinden değerli ve tanınmış mutasavvıflar, hemen faaliyetlere başlar. Bir süre sonra I. Alâeddin Keykubad'ın da fütüvvet teşkilâtına girmesiyle, Ahi Evran liderliğinde XIII. yüzyılda Anadolu'da Ahilik teşkilâtının yapılanması tamamlanır. Ahi Evran, debbağların pîri olarak M. 1206'da o zaman da bir ticaret merkezi olan Kayseri'ye gider. Burada tabakhane kurar ve bir müddet debbağlık yapar. Bu tarihten itibaren debbağların pîri (Çağatay, 1997, s. 50), bütün Ahilerin sultanı (Kartal, 2011, s. 656) olarak tanınır. Ahi Evran, Türkmen Şeyh Evhadü'd-din Hâmîd el-Kirmanî'nin kızı Fatma Hatun (Fatma Bacı, Hatun Ana, Kadıncık Ana, Kadıncık) (Bayram, 1981, s. 460-461) ile evlenir. Fatma Bacı da Kayseri'de örgücüler ve dokumacı hanımları Baciyân-ı Rûm³ adı altında (Anadolu Bacıları) teşkilâtlandırır (Bayram, 2003, s. 100-101). Fatma Bacı, Anadolu kadınlarına “işine, aşına, eşine sahip ol” (Demir, 2000, s. 359) ilkelerini öğretir. M. 1227-1237'de Ahi Türkmenlerin hamisi olan I. Alâeddin Keykubad, Ahi Evran'ı devletin başkenti olan Konya'ya davet eder. Bu davete icabet eden Ahi Evran, Konya'da debbağlık mesleğinin yanı sıra Hankâh-ı Ziyâ ve Hankâh-ı Lâlâ Medreselerinde müderrislik yapar (Gündüz, 2009, s. 77). Ahi Evran, burada genç Ahilere tasavvuf felsefesi eğitimi verir (Kala, 2012, s. 27). I. Alâeddin Keykubad, 1237 yılında oğlu II. Gıyâseddîn Keyhüsrev tarafından zehirlenerek öldürülür. Ahiler, bu duruma sert tepki gösterir. Ahi Evran'ın nüfuzundan çekinen yönetim, onu ve Ahi ileri gelenlerini tutuklar ve hapse atar (Gündüz, 2009, s. 77). Bu arada Selçuklu Devleti'nin zayıf durumundan yararlanan Moğollar, 1243 yılında Selçuklu ordusunu bozguna uğratırlar. Moğol ordusu Sivas'ı ele geçirir ve sonra da Kayseri'yi kuşatır. Ahiler, şehrin savunmasında ciddi direnç gösterirler. Ancak Moğollar şehre girer ve yakıp yıkarlar. Aralarında Ahi Evran'ın eşi Fatma Bacı'nın bulunduğu pek çok genç kız, kadın Ahiyi esir alırlar. Fatma Bacı'nın bu esaretinin on yedi yıl sürdüğü rivayet edilir. Kayseri'de bu olayların yaşandığı sırada Ahi Evran, Konya'da hapistedir. Öğrendiği bu acıklı durum onu çok üzer, hatta karamsarlığa düşer, canından bezir (Bayram, 1987, s. 18-20, 26). II. Gıyâseddîn Keyhüsrev'in vefatından sonra Ahi Evran ve Ahi ileri gelenlerinin beş yıl süren tutukluğuna Vezir Celâleddîn Karatay son verir. Ahi Evran, Denizli'ye gider. Burada bir sene kadar bağ ve bahçe işleriyle uğraşır. Selçuklu tahtına çıkan Sultan II. İzzeddin Keykâvus, Ahi Evran'ı tekrar Konya'ya çağırır (Kılıç, t.y., s. 133). 1247 yılında Mevlânâ'nın hocası Şems-i Tebrizî öldürülür. Bu olayın yaşanmasından hemen sonra Mevlânâ'nın oğlu Alâeddin Çelebi (Kılıçoğlu, 1966, s. 4192), “İstanbul, Ankara, Bağdat, Şam ve Mısır gibi merkezi yerleri birbirine bağlayan eski bir kervan yolu üzerindeki Kırşehir'e” (Ruben, 1947, s. 603) göçer. Aynı zamanda Ahi Evran da Konya'dan ayrılır ve bir Türk yurdu olan Kırşehir'e yerleşir ve burada bir Ahi

3 Âşıkpaşazade tarihinde Anadolu'ya gelen dört grup insandan bahsedilir: Bunlar “Baciyân-ı Rûm”, “Gaziyan-ı Rûm”, “Ahiyân-ı Rûm” ve “Abdalân-ı Rûm”dur (Âşık Paşazade, 2003, s. 298).

zaviyesi kurar (Kılıçözlü, 1966, s. 4192). Bu olayın yaşandığı sırada Moğolların Anadolu’yu istilâ hareketleri devam etmekte, Anadolu’daki Türk siyasî yönetimine müdahale etmektedir. Moğol yanlısı siyasî tutum sergileyen Mevlânâ ve müritleri, iç Anadolu bölgesinin önemli şehirlerinden Kırşehir, Aksaray, Karaman ve Denizli’de Moğollara direnen Türkmenleri ve Ahi teşkilâtının mensuplarını, dinsiz ve devlete isyan etmekle suçlar ve cephe alırlar (Bayram, 1978, s. 665-666). Baskıya dayanamayan Ahiler uçlara, Batı hudut boylarına göç ederler. O tarihlerde Selçuklu Devleti’nin bir uç şehri olan Kırşehir, camileri, mescitleri, medreseleri ile tam bir kültür şehridir. Ayrıca şehirde iyi yetişmiş tarihî ve edebî şahsiyetler, bilginler, müderrisler ve ahlâk sahibi dürüst insanlar yaşamaktadır (Köksal, 2006, s. 11-13, 15, 36). Ahi Evran’ın gelişiyle birlikte bilim ve kültür merkezi konumundaki Kırşehir, aynı zamanda Ahilik teşkilâtının da merkezi olur. “Menâkıb-ı Ahi Evran” adlı eserde onun, Kırşehir’e gelişi ve yaptığı işler şu beyitlerde gayet açık bir şekilde belirtilir:

Vardı key Kırşehrini tuttu mekân
Issı suyu eyledi ol dem hamâm
Bir çarşu yaptı çarpâre sarâc
Doydı nice benzi soluh karnı aç (Seyfeli, 2007, s. 807; Köksal, 2006, s. 35, 45).⁴

Ahi Evran, buradan Anadolu’nun birçok şehir ve kasabalarına gider. Ziyaret ettiği yerlerin bazılarında bir müddet kalır. Türk esnaf, sanatkâr ve tüccarları ahlâk (Karahan, 1995, s. 10), cömertlik, misafirperverlik prensipleri etrafında birleşmelerini, birlik olmalarını, yayılmalarını sağlar (Şapolyo, 1964, s. 221). Ayrıca o, Anadolu Türküne alın teri ile kazanma ve geçinme, başı dik, kendine güvenli ve minnetsiz yaşama yeteneği ve alışkanlığı aşılarda (Kocatürk, 1986, s. 34). Bu davranışıyla esnaf ve sanatkârlar zümresi arasında itibar kazanır. Ahi Evran, Ahi Baba olarak Anadolu’da debbağların, sonra da 32 esnaf teşkilâtının kurucusu ve hürmet edilen pîri olarak kabul edilir (İbrahim İsmail, 1925-1341, s. 15; Şapolyo, 1964, s. 221). 93 yıl ömür sürdüğü (Tarım, 1938, s. 120; Kartal, 2011, s. 657) belirtilen Ahi Evran, on dört yıl kadar kaldığı Kırşehir’de 1261 yılında vefat eder (Şahin, 1985, s. 328; Bayram, 2014, s. 214; Şahin, 1988, s. 530). Mikail Bayram’a göre, “Ahi Evran ve diğer birçok Ahilik teşkilâtının mensubu, bir Moğol baskını sırasında Kırşehir’de öldürülür” (Bayram, 2014, s. 530). “Ahi Evran, Kırşehir’de kendi adı ile anılan camii içindeki türbede medfundur” (Köksal, 2006, s. 17). Ahi Evran mahallesindeki caminin hemen yanında hâlâ faal olan Ahi Evran çeşmesi vardır. Halk ağzında bu çeşmenin adı Ahirmen çeşmesidir. Günümüzde caminin hemen bitişiğine çeşmeyi de içine alan bir külliye inşaatı devam etmektedir. Hakkında doktora tezi yazan Mikail Bayram, Ahi Evran’ın bilinen on dokuz el yazması eserini tespit ettiğinden bahseder. Ancak

4 Beyitte geçen “Issı suyu ve hamâm”dan anlaşılan günümüzde oteller ve kaplıcanın bulunduğu Terme’dir. Bu Terme Kaplıcası ile ilgili halk anlatılarında şu menkabeye yer verildiği görülür: “Çok soğuk bir kış günü Ahi Evran-ı Velî, müritleriyle Kırşehir civarında dolaşmaya çıkar. Gezerken namaz vakti gelir çatar. Şeyh, müritlerine: - Şurada bir abdest tazeleyip namazımızı kılalım, der. Müritler hemen etrafa dağılır, her taraf donduğu için bir damla su bulamazlar. Şeyh: - Merak etmeyin şimdi buluruz! diyerek elindeki asasını oradaki büyük kayanın dibine üç kez vurur. Ardından kayanın dibinden sıcak su fişkırmaya başlar. Bu su ile abdestlerini alıp namazlarını kılarlar. Daha sonra, bu kayanın dibine bir kaplıca yapılır. Bu kaplıca bugün hâlâ hastalara şifa vermeye devam etmektedir.”

bazı araştırmacılar bu eserlerin Ahi Evran'a ait olup olmadığını anlayabilmek için bilimsel bir eleştiri süzgecinden geçirilmesi gerektiği görüşündedirler (Kılıç, t.y., s. 14-15; Köksal, 2006, s. 18-23; Öntuğ, 2014, s. 87).

Osmanlı Beyliğinin Devlete dönüşmeye başladığı zaman diliminde Osman Gazi'nin çevresinde kayınpederi Şeyh Edebalı, Ahi liderleri ve aşiret beyleri vardır. Ahi teşkilâtının mensupları arasında Osman Gazi, Orhan Gazi, Alaaddin Paşa, I. Murat ve Şeyh Mahmud Gazi, Ahi Şemseddin oğlu Ahi Hasan, Cendereli (Çandarlı) Kara Halil sayılabilir. Bunlar Ahi geleneği icabı “şed” adı verilen kuşağı hem kuşandılar, hem de kendilerinden sonra gelenlere kuşattılar. Bu lider konumundaki kişiler, fetihlerde Ahilerden askerî güç olarak faydalandılar (Güllülü, 1977, s. 86-87; Köksal, 2006, s. 56-57).

Anadolu'daki Ahi birlikleri hakkındaki ilk bilgiler, İbn-i Battuta'nın Seyahatnamesi'nde yer almaktadır. XIV. yüzyıl ortalarında Beylikler zamanında Anadolu'ya gelen Tancalı ünlü seyyah İbn-i Battuta (1304-1369), Alanya, Antalya, Burdur, İsparta, Eğirdir, Gölhisar, Karaağaç, Lâdik (Denizli), Tavas, Muğla, Milas, Konya, Lârende, Niğde, Aksaray, Kayseri, Sivas, Amasya, Gümüşhane, Erzincan, Erzurum, Birgi, Tire, Ayasuluk (Selçuk), İzmir, Manisa, Bergama, Balıkesir, Bursa, İznik, Geyve ve Yenice, Göynük, Mudurnu, Gerede (Bolu), Borlu, Kastamonu, Sinop (Şeker, 1993, s. 13-18), Kırım, Azak limanı civarında gördüğü Ahiler ve Âhî birlikleri hakkında bilgiler verir, Eserinde, Anadolu'nun çeşitli şehirlerinde kurulan kendisinin de misafir olduğu Ahi zaviyelerden bahseder (Şapolyo, 1964, s. 217; Kazıcı, 1988, s. 541; Uslu, 1982, s. 31). Ünlü eserinde “Ahiyye-i Fityân”a, genç kardeşler, yani Ahiler anlamı verir. Ahiyyenin müfredi, yâ'-i mütekellime muzâf “ah” kelimesinin suret-i telaffuzu gibi “ahidir”. Ahiler, Bilâd-ı Rûmda sakin Türkmen akvâmının her vilâyet ve belde ve karyesinde mevcut (İbn-i Battuta, 1333-1335, s. 312) olduklarını söyler. Ecânibe ibraz-ı re'fet ve fütüvvet ve it'âmına ve ifâ-yı hevâi'cine müsâraat, cebâbireyi tenkil ve imhâ ve a'vân-ı zulm ü teaddi ile bunlara iltihak eden eşirrâyı katl ü ifnâ hususunda bunların dünyada misli yoktur. (Karahan, 1995, s. 10; Tökel, 2005, s. 889; Uslu, 1982, s. 33; Köksal, 2006, s. 73)⁵ “Oraca Ahi, gayr-i müteehhil ve mücerred gençlerden ehl-i sînâat vesairenin bi'l-ictimâ' kendilerine reis intihab ettikleri adama ıtlak ve bu cemiyete dahi fütüvvet tesmiye edilir” (İbn-i Battuta, 1333-1335, s. 312).

İbn-i Battuta gibi ünlü seyyahımız Evliya Çelebi de Seyahatnamesi'nin İstanbul bölümünde Ahi Evran'ın soyu ve kişiliğinin yanı sıra Ahilerin meslek ahlâkına, debbağlık mesleğine ve onların iş yerlerine; ayrıca Ahilik teşkilâtının prensipleri arasında yer alan âdetlere, geleneklere, kullanılan eşya ve sembollere, esnafın gündelik hayatlarına dair bilgiler verir (Tökel, 2007, s. 886).

5 Günümüz Türkçesiyle: “Ahiler, Anadolu'da yerleşmiş Türkmenlerin yaşadıkları her yerde, köy, kasaba ve şehirlerde bulunmaktadır. Şehirlerine gelen yabancıları karşılama, onlarla ilgilenme, yiyeceklerini, içeceklerini, yatacaklarını temin etmede, ihtiyaçlarını giderme, onları uğursuz ve edepsizlerin şerrinden kurtarma, şu veya bu sebeple yaramazlara katılanları yeryüzünden temizleme gibi konularda bunların eş ve benzerlerine dünyanın hiçbir yerinde rastlamak mümkün değildir.”

Ahilik Prensipleri

Ahiliğin ahlâkî ve terbiyevî prensipleri, töreleri, kuralları, fikirleri, devrin işyerlerinin yasaları, yönetmelikleri sayılan Ahi şecerenameleri ve Ahi fütüvvetnamelerinde zikredilirler (Bayram, 2003, s. 100). Bir el kitabı niteliği de taşıyan şecerenameler, bir sanatın veya bir mesleğin özelliklerinin yazılı olduğu belgelerdir (Hacıgökmen, 2007, s. 294, 292). Fütüvvetnameler, “Müslüman esnaf ve zanaat erbabının ilmihal kitabı” (Koçu, 2003, s. 12-13), bir nevî Ahilerin anayasasıdır (Şapolyo, 1964, s. 224). Diğer bir ifadeyle özelde Ahi teşkilâtı mensuplarını eğitmek, genelde ise toplum hayatına yönelik kaleme alınan erkân ve adap kitaplarıdır (Köksal, 2019, s. 13). En eski fütüvvetnamelerde belirtildiği gibi Ahilik teşkilâtına girebilmek için mutlaka kişinin bir ustanın yanında yetişmesi, bir sanat ehli, bir mesleği olması gerekir (Gölpınarlı, t.y., s. 74).

Ahi şecerenamelerinde de doğrudan doğruya Ahi Evran ve ona bağlı zümrelerin yolu, erkânı anlatılır. Fütüvvetnamelerde ise Ahiler için yasak ve caiz olan özelliklerden, fütüvvet ehli olmayacak kimse ve topluluklardan, fütüvvet ehlini fütüvvetten çıkartacak davranışlardan, hırfet ehli (esnaf), onların pîrleri ve uymaları gerekli davranışlardan bahsedilir (Köksal, 2006, s. 70, 62). Fütüvvetnamelere göre, Ahilik teşkilâtının mensuplarında bulunması gereken bu vasıflar arasında cömertlik, tevazû, doğruluk, vefâ sayılabilir. Hırsızlık, yalan, gıybet, başkası hakkında kötü konuşma, hile, içki içme gibi davranışlarda bulunmak, kişinin mesleğinden atılması için sebep teşkil etmektedir (Çağatay, 1990, s. 72-73).

Fütüvvetnamelerin ilkeleri arasında şed bağlayıp Ahi olamayacak ve meslek gruplarına giremeyecek olanlar da vardır. Bunlar: “Kâfirler, münafıklar, iftiracılar, arkadan konuşanlar, remil atanlar, müneccimler, şarap içenler, dellâklar, dellâllar, çulhalar, kasaplar, cerrahlar, avcılar, madrabazlar ve ameldarlar” (Gölpınarlı, 1954, s. 86; Çağatay, 1997, s. 160). Fütüvvetnamelerin ilkeleri arasında Ahiyi, Ahilikten çıkaracak hususlar da vardır. Bunlar: “Şarap içmek, zina ve livata yapmak, gammazlık-dedikodu, iftira etmek, kovuculuk edip gıybet yapmak, münafıklık etmek, kibirli olmak, merhametsiz olmak, haset etmek, affetmeyip kin tutmak, yalan söylemek, hainlik etmek” (Köksal, 2006, s. 62-63).

Fütüvvetnamelerde Ahilerin özelliklerinden şöyle bahsedilir: “Ahi, iyi huylu olmalı, nefsiyle mücadele etmesini bilmeli, Tanrı buyruklarını tutmalı, herkese iyilikte bulunmalı, bilhassa cömert olmalı, misafir sevmeli, din ve mezhep farkı gözetmeksizin bütün insanlara sevgi beslemeli, ihtiyaçlarını gidermeye çalışmalı, herkesi bir görüp kendisini herkesten aşağı tutmalı” (Köksal, 2006, s. 63)dır. Hemen bütün fütüvvetnamelerde bir Ahi'nin açık ve kapalı yönlerinden bahsedilir. Bunlardan biri: “Ahinin eli açık olmalı. Yani cömert olmalı. Kapısı açık olmalı. Eşe, dosta, misafire kapısını açık tutmalı. Sofrası açık olmalıdır. Aç geleni doyurmalı, misafir ağırlamaktan kaçınmamalıdır. İkinci olarak: Ahi'nin gözü kapalı olmalıdır. Kimseye kötü bakmamalı, kimsenin ayıbını aramamalıdır. Beli kapalı olmalıdır. Kimsenin ırzına, namusuna göz dikmemeli. Ayrıca bel, ülkenin sınırları anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla ülkenin sınırlarına düşman unsurları sokmamalıdır. Dili de kapalı olmalıdır. Yani kimseye kötü söz ve

yalan söylememelidir. Verdiği sözden dönmemelidir. Ayrıca Ahilerden, fütüvvetnamelerdeki dinî ve ahlâkî prensiplere harfiyen uymaları istenir” (Çağatay, 1989, s. 162; Özdamar, 1992, s. 5; Köksal, 2006, s. 63-64).

Ahi zaviyeleri, gelen, geçen misafirlerin ağırlandığı, büyük şölenlerin verildiği, müzikli toplantıların yapıldığı yerler olarak, millî kültürümüzün oluşması açısından büyük önem taşıyan mekânlardır (Güllülü, 1977, s. 78). Osmanlı Devleti'nin sınırlarının genişlemesiyle birlikte Ahiler büyük şehirlerde mesleklerine uygun çeşitli zümreler oluştururlar. Her zümrenin kendine ait bir zaviyesi bulunur. Zaviyeler, normal olarak öteki bütün sosyal müesseseler gibi buldukları zaman ve mekânın gerektirdiği içtimaî, iktisadî ve dinî şartlara bağlı olarak dinî-tasavvufî fikirlerin yayılması ve yaşanması, gelen, geçen yolcuların misafir olarak ağırlanması, ücretsiz yiyecek, içecek verilmesi amacıyla genellikle şehirlerde, yol üzerinde ve meskûn olmayan ücra yerlerde kurulan müesseselerdir. Bu zaviyelerin önemli bir işlevi de gelip geçenler için bir haberleşme merkezi görevi yapmasıdır. İbn-i Battuta'dan naklen, bu zaviyelerde misafirlerin nasıl karşılandığı ve ağırlandığı şöyle ifade edilir: “Zaviyeye bir yolcu geldiği zaman önce kapıcı tarafından karşılanır. Kim olduğu, nerden gelip nereye gittiği hakkında bilgi alınır. Sonra içeri buyur edilir. Eşya ve hayvanları yerleştirildikten sonra hamama sokulur ve güzelce yıkanması sağlanır. Hamamdan çıkınca bir odaya alınır, yiyecek ve içecek ikram edilir. Akşam namazından sonra zaviyede Kur'an okunur, daha sonra da sema ve raks yapılır.” Bu misafir ağırlama işi yolcunun durumuna göre değişiklik gösterebilir (Ocak, 1978, s. 260-262, 266). Ahi zaviyelerinde usta-hoca Ahiler tarafından gençlere süre avına çıkmak, kılıç, ok ve kalkan kullanmak, ata binmek gibi şeyler de öğretilir. İslâm'ın şartları ile fütüvvet esaslarının ve belirli ahlâk kurallarının öğretildiği bu zaviyelere bütün bu kuralları uygulayabilenler alınır. (Ekinci, 1989, s. 39).

Ahilerde sanat ve meslek alanlarında yamak, çırak, kalfa ve usta hiyerarşisi bulunmaktadır. Ahi birliklerinde meslekî eğitim, kalfalar ve ustalar tarafından işbaşında verilir. Bir gencin, herhangi bir esnafın, sanatkârın veya ustanın yanında sanat öğrenmek için yamak olarak girerken on yaşından küçük olmamasına dikkat edilir (Uslu, 1982, s. 43). Eğer on yaşından küçük ise yamağın işe geliş gidişini babası veya velisi sağlamak zorundadır (Çağatay, 1997, s. 137). Yamaklar meslekî eğitim alırken kendilerine zaviyelerde de dinî, sosyal ve ahlâkî bilgiler verilir. İki sene ücretsiz yamaklık edenler, özel bir törenle çıraklığa yükseltilir. Çıraklık (yiğitlik) dönemi genellikle 1001 gün sürer (Ekinci, 1989, s. 39). Bu süre içinde çırağın ustası, çırağına, sanatın bütün inceliklerini ve mesleğin sırlarını öğretmek zorunda olduğu gibi, onun ahlâkından da bütünüyle sorumludur. Bir çırağın, sanatının ehli, iyi ahlâklı biri olmaması, ustası için onur kırıcıdır (Güllülü, 1977, s. 129-130; Arslanoğlu, 1986, s. 12). Ahilerin Ahlâk rehberi olarak bilinen fütüvvetnamelere göre, çırağın, bu süre içerisinde öğrenmesi gereken en az 124 (Tezcan, 1991, s. 29), bir ustanın ise, meslek hayatı boyunca öğrenmesi ve uyması gereken 740 âdab ve erkân (kurallar) vardır (Demir, 2003, s. 57). Ustanın bu kuralları hem öğrenmesi hem de başkalarına öğretmesi fütüvvetnamelerde belirtilmektedir (Ergin, 1995, s. 521). Bu kurallar arasında işine düzenli devam etme, gösterilen sanat ve dersleri iyice öğrenme, dürüst hareket etme, yemek yeme, su içme, öteberi taşıma, haber götürme, temiz elbise giyme, sözü

yerli yerinde söyleme, cömert ve vefalı olma, güler yüzlü, tatlı dilli olma, dedikodu yapmama, kibirli olmama (Tezcan, 1991, s. 29), evden çıkma, yolda, mahallede, pazarda yürüme, oturma, misafirlğe gitme, beyler katına varma, hamama gitme, tuvalete gitme, hasta ziyaretine gitme, gazaya varma, türbe ziyaretine gitme, yatma, yataktan kalkma, bardağa su koyma, ayakkabı çevirme, mescide girme, mescitte oturma, mescitten çıkma... vardır (Köksal, 2006, s. 65-66). Bu süre içinde çırak ustasına itaat etmek, ustası da mesleğinin inceliklerini ve iş hayatı ile ilgili bilgileri çırağa öğretmek mecburiyetindedir. Bu süreyi doldurup kalfalığa yükselecek çırak, kendisine bir yol atası, ikinci kişi olarak da yol kardeşi seçmek zorundadır. Kalfa adayı, ustası tarafından yeter derecede yetiştiği ve ahlâken de olgunlaştığına dair izni aldıktan sonra Ahi teşkilâtına bildirilir (Tezcan, 1991, s. 29). Yol atası ve yol kardeşi ile birlikte nakibin önderliğinde Şeyhin huzuruna çıkılır, gerekli ritüeller yapıldıktan, nasihatler alındıktan sonra kalfalığa yükselir (Köksal, 2006, s. 76). Kalfa, ustanın bulunmadığı zamanlarda ustasına vekâlet edebilmektedir. Bütün meslekler için üç yıl olan kalfalık döneminde verilen eğitimleri başarı ile tamamlayan kalfa, ustalığa yükselmek (icazet almak) için imtihan şeklinde bir törene tâbi tutulur (Ekinci, 1989, s. 39). Törenden önce usta adayı kalfa, kendi mesleğine dair el emeği olan ürünlerini toplantı mahallinde bulunan şeyh ve ustalara sunar. Tören tekkelerde, “merasim mahfili”nde, esnaf odasında, mescit, cami gibi kapalı yerlerden birinde yapılır (Tezcan, 1991, s. 29; Köksal, 2006, s. 75, 78). Bu törenler açık alanda da yapılabilir (Tarım, 1953, s. 1-4).⁶

6 Cevat Hakkı Tarım (1953), “Artık tarihe mal olmuş, ortada adından başka sanı kalmamış” Ahilik teşkilâtına mensup son Ahilerden birinin açık alanda yapılan ‘şed kuşanma’ merasimine dair izlenimlerini şöyle anlatır: “Çeşit çeşit ağaçların atlas yaprakları arasında renk renk meyvelerin sarktığı, asma kütüklerinde tombul tombul üzüm salkımlarının nazarları çektiği bir sonbahar günüydü. Yenice Mahallesi’nde geniş bir bahçenin ortasında heybetli bir ceviz ağacının gölgelendirdiği yemyeşil çayırılığa serili kilimler, cicimler, halı minderler ortasına kurulmuş bir meydan sinisinin etrafını saçlı sakallı, fesli, sarıklı, cübbeli ceketli insanların çevrelediği bir ziyafet sofrası. Ayakta ellerinde üstü kapalı ve gıcır gıcır kalaylı yemek sahanları, su güğümli ve maşrapalar tutan delikanlılar. Bugün birçokları aramazdan göçmüş yaşlı başlı kimseler tatlı tatlı sohbetler, dudaklarda tebessüm uyandıran zarif nüktelerle yemeklerini yiyip bitirdikten, hizmet edenlerin diz çökerek önlerine koyduğu leğenlere ibrikten döktüğü sularla eller yıkandıktan, omuzlarda sarkan işlemeli havlularla kurulandıktan, ... kahveler içildikten sonra, başındaki yeşil sarıktan, sırtındaki deve tüyü rengindeki hayderiyeden, bacağındaki cep ağızları kaytanlı işlemeli şalvarından şimdi bir Ahi Şeyhi olduğunu anladığım yaşlıca bir zat “nerede icazet alacak kalfalar” diye sesleniyor, ustasının delaletiyle ortaya doğru gelen genç, Şeyhin, sıra ile diğer büyüklerin ellerini öptükten sonra dualar, gülbanklar, güzel güzel öğütlerle merasim başlıyor. Şakirdin beline şed, önüne peştamal bağlanıyor. Gene eller öpülerek törene son veriliyor. O kalfa artık usta olmuştur. İsteddiği yerde dükkân açabilir, yanına aldığı çırak ve kalfaları yetiştirmeye ve hayatını kazanmaya çalışır.

Eskiden Bosna-Hersek’ten Mısır’a kadar geniş bir muhite hükmeden Kırşehir merkezindeki büyük Ahi Şeyhi’nin halifeleri belirli zamanlarda seyahate çıkarlar, bir şehre uğradıkları vakit bütün esnaf istikbale koşar, tarikat bayrağı çıkarılarak tekkenin kapısına çekilir. Tekkede yapılması gereken merasim ve hoş-amedî bittikten sonra kutsal bilinen bir yere gidilir, kazanlar kurulur, kuzular kesilir. Pilavlar pişirilir, yenilip içildikten sonra ustalık izni alacak sanatkârlar Halifenin önünde diz çökerler, diğer esnaf halkalanarak dizleri üstüne ellerini koyarlar, debbağlar şeyhi halifeye tarikata yeni giren bu ustaları takdim eder, halife dua ederek şed ve peştamalları bellerine bağlar ve enselerine birer sille vurur. Tarikatta, sanatta ve hayatta takip edeceği yolları anlatır, tekrar halifeden başlayarak bütün şeyhler gördükten sonra ustalık izni verilmiş olurdu.

Ahilerin tüzüğü mahiyetinde olan fütüvvetnamelerden öğrendiğimize göre, eski çağlarda daha çok fütüvvet ehli ve fütüvvetdarlar adları ile anılan bu müessesede tarikata yani mesleğe giriş, kalfa ve ustalara icazet veriş, bunların ocağa, esnafa, halka, yanlarında çalıştırdıkları işçilere karşı ifasıyla mükellef oldukları vazifeler çok sıkı erkân ve merasime, hatta cezai müeyyidelere tâbi idi. Mesleğe yeni bir yol karındaşı almak, icazet vermek gibi yaptıkları toplantılara mahfil kurmak derlerdi. Bu mahfiller mümkün olduğu kadar gizli tutulurdu.

Ustalar, daire şeklinde iki sıralı oturur, herkes oturacağı yeri bilir. Bu düzenlemeden esnafların seçtiği nakîb sorumludur. Usta olacak kalfa sağında kâhyası, solunda ustası ile tören salonuna girer. Birlikte tören salonundaki ustaları selâmlarlar. Ustalar selâmı topluca alırlar. Nakîb, usta adayı kalfayı, işe başladığı zamandan beri hakkında hiç şikâyet olmadığı, kendisine verilen her görevi hakkıyla yerine getirdiği, iyi ve ahlâklı çırak yetiştirdiği, müşterileri ve arkadaşlarıyla iyi geçindiği ve bu özellikleriyle bir iş yerini yönetecek duruma geldiği yönündeki sözleriyle huzurdakilere tanıtır (Tezcan, 1991, s. 29). Kalfanın, falan ustanın yanında gerekli şartları yerine getirdiğini, rızasını aldığı ustanın kendisine icazet vermek istediğini söyler (Köksal, 2006, s. 78-79). Ustası da adayın yeteneği ve iyi ahlâklı olduğunu huzurdakilere anlatır. Törenin açılışı “Aşır” okunarak ve bir dua ile başlar (Tezcan, 1991, s. 29). Dua sonrası duayı yapan kişi yüksek sesle peygamberlerin adını ve mesleğini şöyle sıralar: “Hz. İbrahim tuzcuların, Hz. Âdem çiftçilerin, Hz. Şid hallaçların, Hz. İdris yazıcı ve terzilerin, Hz. Nuh tacirlerin ve gemicilerin, Hz. Salih deveçilerin, Hz. İsmail avcılarının, Hz. İshak çobanların, Hz. Yunus balıkçıların, Hz. İsa seyyahların, Hz. Yusuf saatçilerin, Hz. Zülküf fırıncıların, Hz. Muhammed (sav) tacirlerin piri” (Şapolyo, 1964, s. 234-235; Uslu, 1982, s. 43).

Ustalar tarafından yaptığı el işi, sanatkâr yönü beğenilen kalfaya, şeyh tarafından dualar eşliğinde şed kuşatılır ve ustalığa yükseltilir. Törenin sonunda kalfayı yetiştiren ve şed kuşanıp usta olan kalfanın ustası, şeyhin bağladığı şedi/peştamalı çıkarır ve kendi eliyle ustalık şedini/peştemalını kalfasına bağlar (Ekinci, 1989, s. 39, 43). Daha sonra ustası veya Ahi Baba, yeni ustanın kulağına eğilir ve şu nasihatlerde bulunur: “Taşı tut altın olsun. Allah seni iki cihanda aziz etsin. Tuttuğun işten hayır gör. Erenler, pîrler yardımcın olsun. Allah rızkını bol etsin. Yoksulluk göstermesin. Sıkıntı çekirtmesin. Allah’ın yasaklarından sakınmaz isen yirmi tırnağım ahirette boynuna çengel olsun. Harama bakma, haram yeme, haram içme, doğru, sabırlı, dayanıklı ol. Yalan söyleme, büyüklere önce söze başlama. Kimseyi kandırma, kanaatkâr ol. Dünya malına tamah etme. Yanlış ölçme, eksik tartma. Kuvvetli ve üstün durumda iken affetmesini, hiddetli iken yumuşak davranmasını bil. Kendin muhtaç isen bile başkalarına verecek kadar cömert ol dedikten sonra usta, kalfasının belindeki peştamalı çıkarır ve kendi eliyle ustalık peştemalını beline bağlar” (Ekinci, 1989, s. 39, 42-43; Tezcan, 1991, s. 29). “Şed Kuşatma” denilen bu tören, yeni ustanın toplantıda bulunanların ellerini öpmesi, dualarını alması ve ustalığının kabul edilmesi ile sona erer (Ekinci, 1989, s. 43). Sanatında bütün evreleri başarı ile tamamlayan ve üstatların huzurunda şed/peştamalı kuşanıp icazet alan usta, ayrı bir dükkân/ iş yeri açabilir (Akdağ ve Kurtuluş, 2016, s. 174), esnaf ve sanatkârlar arasına girebilir.

Ahiliği doğrudan doğruya bir sofiler tarikatı, bir esnaf cemiyeti sanmak gerçeğe uymaz. Fütüvvet ehli bir lokma, bir hırkaya kanaat eden zahitler zümresi değildi. Bir cemiyetin ancak servet, marifet ve hırfetle yükseleceğine inanan, kılıç ve kalem erbabını aydınlık çatısı altında toplayan, işçileri organize eden, onları her bakımdan yetiştirmeye çalışan, hatta şehir işlerini bile ellerine alan, Sultanının bulunmadığı yerde Sultanlık, Kadı'nın bulunmadığı yerde kadılık yapan dünya ehli insanlardı.

Zaman ve mekân içinde şartlar değiştiğçe fütüvveddarlar da eski hararet ve kudretini kaybederek bu teşekkül debbağlar zümresine inhisar etmiş, Ahiler ve Ahilik denildiği zaman bir esnaf topluluğu hatıra gelmiştir. Gün bugün zayıflayan, dünyanın seyrine ayak uyduramayan bu müessesede de benzerleri gibi tarihe intikal ederek bir tetkik konusu haline gelmiştir...” (Tarım, 1953, s. 1-4).

Ahi birliklerinde, belirlenen ilkelerle meslek hayatına başlayıp yetişen yamakların, çırakların, kalfaların, ustaların meslek sahibi olmalarının yanı sıra, nasihatlerden de anlaşılacağı gibi iyi ve inançlı birer insan olmalarını sağlamak da vardır.

Ahilik teşkilâtının uygulamalarında ihtiyaca göre, esnaf ve dükkân sayıları, tezgâhlar ve iş aletleri sınırlandırılır, yine ihtiyaca göre mal üretilmesi sağlanır. Büyük şehirlerde çeşitli meslek gruplarına ait çarşılar ve pazarlar vardır. Küçük kasaba ve şehirlerde ise bu çarşı ve pazar yerlerinin benzer küçük modelleri yer alır. Osmanlı Devleti zamanında bu çarşı ve pazarlarda disiplinli uygulamalar görülür. Meselâ usta olmadan, gerekli izinleri almadan isteyen herkes her yere dükkân açamaz, mal alıp, mal satamaz. Belli kurallara uyan çarşılarda sabahları dükkânlar dua ile açılır, belirlenen saatte de kapanır. Satılmak üzere dışardan gelen mallar pazarlarda satılır, satılan mallardan vergi alınır. Çarşı ve pazarlar için gelen mallar, bakkallara Pazarbaşı, esnafına Kethüda (Kahya), Yiğitbaşı (Kethüdanın yardımcısı) ve ustabaşılar tarafından dağıtılır. Çarşıda asayiş, çarşı esnafının seçtiği bekçiler sağlar. Çarşı ve pazarlarda bir fiyat dengesi vardır. Osmanlı döneminde fiyat dengesine narh adı verilir. Bu narhı yani fiyatı Kadı belirler ve bunu da kolay kolay kimse değiştiremez (Debbağoğlu, 1974, s. 44). Ahilik teşkilâtı mensupları tarafından standartlara uygun temin edilen ham madde aracıya gerek duymadan eşit bir şekilde dağıtılır. Bu dağıtım düzeni vasıtasıyla herkes hakkına razı olur. Dolayısıyla kimse kimsenin ne malına ne de kazancına göz dikemez (Demir, 2003, s. 45). Bu ölçünün dışına çıkmak âdeta imkânsız gibidir (Güllülü, 1986, s. 84).

Kadı ve Muhtesipten habersiz mal alıp, mal satmaya kalkan bir esnaf veya sanatkâr olursa ve hakkında suç duyurusu yapılırsa yetkililerce, suçlanan kişi hakkında önce araştırma yapılır. Hakkında suç duyurusu yapılan esnaf veya sanatkâr suçlu bulunursa cezalandırma yoluna gidilir.

Her sanatkâr kaliteli, standartlara uygun ve hilesiz mal üretmek zorundadır. Her üretilen malda, sanatkârın bilgi ve becerisini gösteren izlere rastlanır. Meselâ, üretilen malın belirli bir yerine imal eden ustanın, sanatkârın, iş yerinin adı veya damgası kazanır. Bu iz, işaret veya marka üretilen malın nerede, kim tarafından üretildiği ve kalitesini gösterir.

Ahi teşkilâtının ve esnaf zümrelerinin İslâm ahlâk ve anlayışının kuvvetli olduğu zamanlarda, yolsuzluk, sahtekârlık gibi davranışlara pek az rastlanır. Ahilik teşkilâtının görevlileri, esnaf zümrelerini denetlerken yolsuzluk ve sahtekârlık yapan, hileli mal üreten, çürük, bozuk mal satan ve kaliteden taviz veren, çırak ve kalfalara bildiklerini öğretmeyen ve ücretlerini zamanında ödemeyenlere rastlarsa çeşitli cezalar vermekle yetkilidirler (Yaman, 1974, s. 39-40). Bilhassa şecerenamelede belirtildiği gibi esnaf ve sanatkârlar arasındaki anlaşmazlıklar, Ahi Baba, kethüda, yiğitbaşı, gerekirse sadrazamdan oluşan hakem heyeti (arabulucular) tarafından çözülür (Kurtoğlu, 2011, s. 714). Ya da cezalandırılır. İşlenen suçun çeşidine göre verilen cezalar şunlardır: Suçu işleyen geçici bir süre işinden uzaklaştırılır. Mesleğini icra etmesi engellenir, mallarına el konur. Dayak (falaka), uyarı, para veya hapis cezası verilebilir. Suçluya selâm verilmez, kahveye veya kalabalık bir ortama geldiğinde itibar edilmez. Hatta hileli mal alıp sattığı bilirse ondan alış-veriş yapılmaz. Bu cezalandırmalar yine suçun

niteliğine göre yetkilendirilen kişiler tarafından uygulanır (Yaman, 1974, s. 39-40). Ahilik teşkilâtının en önemli ahlâkî prensiplerinden biri de hileli, kalitesiz mal üreten ve satanlara verilen cezalardır. Bu cezalardan biri de “pabucu dama atma” cezasıdır. Bu deyim yaklaşık sekiz asırdan beri Müslüman Türkler arasında yaşamaktadır (Ekinci, 1989, s. 34). Pabucu dama atılması, esnaf için bir utanç ve dışlanma vesilesidir. Pabucu dama atılan usta veya esnaf, haftalarca sokağa çıkamaz, kendini affettirmek için elinden geleni yapar, hatta bazıları başka kasaba veya şehirlere taşınmak zorunda kalır (Ekinci, 1989, s. 34; Özdevecioğlu, 1994, s. 53). Uygulama şöyledir: Yiğitbaşı, kalitesiz, hileli ve bozuk mal sattığı tespit edilen esnafın dükkânına “pabucunu dama atma” cezası vermek için gider. Önce esnafın dükkânını, dükkân komşularının gözü önünde kilitler. Sonra da dükkân sahibinin sağ ayağındaki ayakkabıyı çıkarır, dükkânın damına atar. Bu cezalandırmanın sonucunda, o esnaf veya sanatkârın Ahilik teşkilâtı ile de bağları kopartılır (Demir, 2000, s. 397). Bir sahtekâr esnafa verilen ceza: “İstanbul’da bir esnaf, kılıç kabzasını abanoz ağacına benzeterek boyar, sahtekârlığı anlaşılınca meslekten çıkarılır ve “yolsuz” ilan edilir.” Bu “yolsuz (meslek sahibi)” esnaf arasında kısa süre içinde sosyal tecrite tabi tutulur. Ona kimse ham madde satmaz, ondan kimse ürettiği malı almaz (Güzel, 2005, s. 523). Bu cezalandırmanın temelinde tüketicinin korunması da vardır. Ahilik teşkilâtına mensup esnaf ve sanatkârların kanaatkâr yönünü göstermesi bakımından şu hikâye çeşitli versiyonları ile anlatıla gelir: “Bir zamanlar, şehrin çarşısı esnafından biri, sabahleyin erkenden kalkar, konu komşu esnafa ‘Hayır ola, pazara ola. Kötülükler def ola, kazancımız helâliyle gele...’ dedikten sonra, besmeleyle dükkânını açar. İlk müşteri gelir, alış-veriş yapar. Bu sırada ikinci bir müşteri gelir. Dükkân sahibi, içtenlikle müşterisine: - Kusura bakma kardeşim, Tanrı bereketini vere, ben bu sabah siftah ettim. İlk alış-verişimi yaptım. Senin istediğin mal, karşı komşumda da var. Aynı mal, aynı para. Ne var ki, komşum bu sabah daha siftah etmedi. İsteddiğini ondan alırsan, hem onu memnun edersin hem de ben komşuluk hakkını gözetmiş olurum” (Arslan, 1978, s. 8281) der.

Ahilik teşkilâtı geleneğinde esnaf ve sanatkârların, iş yerlerine mesleklerinin pîrlerinin isimlerinin de geçtiği levhalar asmak da vardır. Bu levhalarda bazen ayetlere, hadislere, nasihatlere, bir, iki veya dört mısralık şiirlere rastlandığı da olur. Bunlara birer örnek olarak şu levha yazılarını verebiliriz:

Her seherde besmele ile açılır dükkânımız,
Ahi Evran-ı Velîdir pirimiz hünkârımız (Şapolyo, 1964, s. 248).

Ahmak oldur malın verir veresiye
Kafesteki kuşu salıverir gelesiye (Aksel, 1976, s. 7766).

Her sabah besmeleyle açılır dükkânımız
Hakka iman ederiz fütüvvettir şanıamız
Eğrisi varsa bizden, doğrusu elbet sizin
Hiylesi, hurdası yok, helâlinden malımız (Arslan, 1978, s. 8282).

Veresiye veremem
Ardın sıra gelemem
Gelsem de bulamam
Bulsam da alamam (Güzel, 2005, s. 525).

Kıyasacası Ahi teşkilâtının mensupları, insanların dünya ve ahirette huzur içinde olmalarının, toplumun fert ve kurumları arasında iyi münasebetler kurarak mümkün olacağına inanır, bunu sağlamak için de üstün çaba gösterirler. Bu düşüncelerden hareketle Ahilik teşkilâtının, Osmanlı Devleti'nin en görkemli zamanında Azerbaycan, Kırım, Balkanlar ve Kuzey Afrika'ya kadar yayıldığı ve faaliyetlerini sürdürdüğü bilinmektedir. XVI. yüzyıl sonlarında Osmanlı Devleti, kapitülasyonlarla geniş bir pazar haline gelir. Ahi teşkilâtı da buna paralel olarak bir gerileme dönemine girer. Batı sanayi ürünleri Anadolu pazarlarına yer almaya başlar. Hammadde dışarı taşınır, dolayısıyla içerde hammadde sıkıntısı çekilir. Üretilen mal yetersiz kalır ve fiyatı yükselir. Bir yandan da üretici, ürettiği mala alıcı bulamaz. Diğer bir ifade ile Türk-Müslüman sanatkâr, esnaf ve tüccar rekabete dayanamaz. Dış pazara verilen imtiyazlar iktisadî hayatın çözülüşünü hızlandırır. Ekonomik kriz yaşanır. Bu krizde esnaf arasına bozulmanın yolunu açan iki ayrı kutup girer. Bunlardan biri sermaye sahipleri, diğeri ise askerler ve köylülerdir. O devirde geçim sıkıntısı çeken yeniçeri ve sipahi gibi askerî zümrelerin sanat ve ticaret hayatında yer alabilmeleri için Osmanlı Devleti'nin yönetimi, 1785 tarihinde çıkartılan bir fermanla yeniçeri ve sipahilere esnaflık hakkı tanır. (Ekinci, 1982, s. 39). Loncalaşmış olan Ahi birlikleri, köyden şehre yapılan göçlere karşı çıkar, ancak bu göçe o zamanki mevcut yönetim engel olamaz. Esnaf ve sanatkârlar arasına bu grupların katılması, onların Ahi ahlâk kaidelerine uymayan bir üretim ve ticaret hayatı oluşturmaları, Ahi birliklerinin gücünü yitirmesinde etkili olur (Ekinci, 1989, s. 54-55). Ahi birliklerinin bu gücünü yitirme ve çözülme yoluna girişinde dış ve iç etkenlerin rolünü de hatırlamak gerekir (Sıtkı, 2004, s. 101). 1727 tarihinde beş yüzyıldan beri Anadolu halkının sanat ve ekonomisine ve sosyal düzenine yön veren Ahilik teşkilâtı, gedik haline dönüşür (Kocatürk, 1986, s. 31). Bu tarihten itibaren “gedik” tabiri resmen kullanılmaya başlar. Gedik, tekell ve imtiyaz anlamına gelmektedir. Diğer bir ifadeyle sahiplerinin yapabileceği işi başkalarının işlememesi şartıyla hükûmetçe verilen beratın içinde yazılı hakların kullanılması ve yürütülmesidir (Çağatay, 1997, s. 112). Yani her dükkân, hangi malı satmakla mükellefse yalnız onu satmakla yükümlüdür. Başka mal satamaz (Türkay, 1969, s. 75)⁷. Bunun için de dükkâna bir sembol koyarlar ki buna da “gedik” adı verilir (Türkdoğan, 1991, s. 25).

7 Osmanlı Devleti zamanında Manastır bakkal, simitçi ve ekmekçi esnafının Saraya şikâyetini bildiren bir örnek: “Devletli, lütuf sahibi, merhametli Sultanım Hazretleri sağ olsun! Bizler, Manastır kasabasında ekmekçi, simitçi ve bakkal esnafı olup, adı geçen kasaba halkının sıkıntılarını gidermek için vaktinde ekmek, simitçi fırınlarında simit pişirip ve bakkal dükkânlarında da halkın gerekli yiyecek ve içeceklerini satıp halk zahmet çekmezken, yakın zamanda meyhaneciler, meyhaneleri içinde ekmekçi ve simitçi fırınları açıp, bakkalın satacağı yiyecek ve içecekleri de satıp ve demirciler de keza kendi sanatlarına kanaat etmeyip onlar da bakkalların sattıkları yiyecek ve içecekleri sattıklarından, eskiden beri mevcut olan fırınlar ve dükkânlar işlemez hale gelmekte, rica olunur ki, her esnaf kendi sanatını işleyip bu türlü meyhanecilerin ve demircilerin müdahaleleri yasaklanmak bâbinda ferman efendimindir.”

1838’de İngilizlerle yapılan ticaret antlaşmasıyla birlikte, ithalatın denetim altında tutulmasını sağlayan “Yed-i Vahit (tekel)” usulü ortadan kaldırılır ve ithalat tamamen kontrolden çıkar. Bu sebeple ülke bir açık pazar haline döner. Bu yıkım antlaşmasının indirdiği darbe, esnaf teşkilâtının dağılmasına ve Osmanlı Devleti’nin oluşmaya başlayan sanayi üretiminin yıkımına sebep olur (Taşdelen, 1990, s. 237).

Ahi teşkilâtı, etkinliğini yitirince esnaf ve halk arasındaki ilişkileri devlet, kendi kontrolü altına alır. Ahi babanın yerini, kadınların tayin ettiği “Kethüda/Kahya” alır (Köksal, 2006, s. 91-92). Kontrolün Ahi birliklerinden çıkmasıyla çırak, kalfa uygulamaları da ortadan kalkar. Bu durum da kalfa-usta çatışmalarına sebep olur. Bir gedik (berat) sahibi olmayan ustalar, dükkân açamaz, dolayısıyla işsiz kalır. Bu sebeple Ahiliğin geleneksel yapısı bozulur (Köksal, 2006, s. 91). Ancak büyük kentlerde bu etki sürerken, Anadolu’nun küçük kasaba ve şehirlerinde Ahilik kültürüne ait gelenekler babadan oğula yaşatılmaya çalışılır (Özkaya, 2012, s. 254). Bu tür esnaflık ve sanatkârlık, 1860’a kadar sürer. Kırım Savaşı’ndan sonra 1856’da yayımlanan Islâhat Fermanı ile Osmanlı İmparatorluğu’na tâbi uyrukların hepsine her tür ticaret, sanat ve meslekleri uygulayabilme özgürlüğü verilince, 22 Mayıs 1860’ta Sultan Abdülmecid’in buyruğu ile bütün gedik beratları geçersiz kalır (Çağatay, 1990, s. 37; Ekinci, 1989, s. 49; Köksal, 2006, s. 93). 1 Haziran 1861’de çıkartılan bir tüzükle sanat ve ticarete tekel usulü kaldırılır (Gülerman ve Taştekil 1993, s. 39). İthal malların girişi hızlanır ve yerli esnaf ve sanatkârlar ürettiğine pazar bulamaz ve ekonomide çöküş hız kazanır (Özkaya, 2012, s. 254). 1879’da İstanbul Ticaret Odası açılır (Tabakoğlu, 2007, s. 439). II. Meşrutiyet’in ilânından (1908) hemen sonra kurulun Türkçü dernekler tarafından Türk kültürü üzerine araştırmalara karşı bir merak uyanır. Merak edilen kültür unsurları arasında Ahiliğin kökenleri de vardır. İttihat ve Terakki hükümeti Ankara Ahileri hakkında ilgililerden malûmat ister. Yapılan araştırmada Ankara’da Ahiliğin izlerinin sadece debbağlar, bostancılar, kavafılar, dikiciler ve bakkallarda kaldığı görülür (Şapolyo, 1964, s. 215). 26 Şubat 1910 tarihinde Esnaf Cemiyetleri Talimatnamesi çıkarılır. Bu talimatname ile “Kethüda”ların yerine “Kâhyalar” yönetiminde “cemiyetler” şeklinde yeniden teşkilatlanırlar. 1912 yılında çıkartılan bir kanunla gedik usulü tamamen ortadan kaldırılır (Göksu, 2003, s. 433). II. Meşrutiyet sonrası iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki Partisi, ülke ekonomisine yön veren esnaf ve sanatkârlara büyük önem verir. Bu dönemde esnaf cemiyetleri belediyelerin “esnaf kalemine” bağlanırlar (Göksu, 2003, s. 434). 1924’te de esnaf birlikleri resmen tarihe karışır (Tabakoğlu, 2007, s. 439). Merkezî bir yönetim anlayışını benimseyen Cumhuriyet idaresi, 1925 tarih ve 665 sayılı ticaret ve sanayi odaları kanunu ile esnaf cemiyetlerini ticaret vekâletine bağlar. Cumhuriyetin ilk yıllarına kadar sanat erbabı debbağlar, en eski ve en zor olan debbağlık mesleğini, “Ahi an’anat ve âdetlerine” (Şinasi İlhan, 1928, s. 3) uyarak yaşatırlar. 1925’ten 1943 yılına kadar geçen sürede kendi haline bırakılan esnaf ve sanatkârlar yeteri derecede teşkilatlanamazlar (Göksu, 2003, s. 435). TBMM’de yapılan görüşmeler sonucunda 11. 01. 1943 tarih ve 4355 sayılı “Ticaret ve Sanayi Odaları, Esnaf ve Ticaret Borsaları Kanunu” çıkarılır. Aynı yıl içinde “Esnaf Odası Meslek Grupları” oluşturulur. Bu kanunlar ve oluşumlar da esnaf ve sanatkârların beklentilerine cevap vermez (Göksu,

2003, s. 443-445). 1949 yılında esnaf ve sanatkârların teşkilâtlanması yeni bir başlangıç olur (Genç, 1978, s. 9). 8 Mart 1950 tarihinde “Odalar ve Borsalar Birliği Kanunu” yürürlüğe girer (Kurtuluş, 2014, s. 381). 1960 sonrası bugün yürürlükte olan Esnaf ve Sanatkârlar Yasası çıkartılır (Göksu, 2003, s. 443-445).

1950 Sonrası Ahilik

1950'nin başlarında devlet eliyle İstanbul'un fethinin beş yüzüncü yılını görkemli bir şekilde kutlamak için hazırlıklar yapılır. Bu vesile ile bütün yurttaki olduğu gibi Ahiliğin manevî merkezi Kırşehir'de de tarihî, edebî şahsiyetler ve tarihî eserlerimizi gün yüzüne çıkartma çabalarına girişilir. Konyalılar, bilimsel çalışmalar ve anma toplantılarıyla Mevlânâ'yı ön plana çıkarıp Konya'nın adını ve kültürel mirasını ülke sınırlarının ötesine duyurmaya çalışırken Kırşehirli de bağrında sakladıkları Ahi Evran, Âşık Paşa, Gülşehri, Caca Bey gibi tarihî ve edebî şahsiyetlerini, mimarî eserlerini, Ahilik kültürünü geniş kitlelere tanıtmak için girişimler başlatırlar. Bu çalışmaların öncü liderlerinden biri olan Mustafa Karagüllü, 1963 yılında “Ahi Baba Kültür ve Sanat Ocağı”nı kurar. Ahi Evran'ı, Ahilik kültürünü daha iyi tanımak ve tanıtmak için İstanbul ve Ankara üniversitelerindeki bazı bilim adamları ile görüşür, Kırşehir'e davet eder, toplantılar düzenler. 1964 yılında Em. Alb. Refik Soykut Kırşehir Belediye Başkanı seçilir. 1965 yılında Soykut ve Karagüllü, kişisel çabalarıyla Kırşehir'in idarî ve mülkî amirlerini harekete geçirir ve 22 Mayıs 1965'te Kırşehir'de ilk “Esnaf Bayramı” kutlanır (Soykut, 1980, s. 15; Ülgen, 2019, s. 3). Esnaf teşekkülleri de her yıl düzenlenen esnaf bayramlarına katılırlar. Bu arada esnaf teşekkülleri, “kendi tarihî köklerini yeniden keşfetmek çabasıyla Ahilik kurumu, kültürü üzerine hem bilimsel hem de duygusal olarak eğilirler ve tam anlamıyla muhafazakâr bir yaklaşımla bu kurumu ve kültürü yeniden güncelleme çabasına girişirler (Ocak, 1996, s. 188-189). Bu girişime kısa sürede esnaf ve sanatkâr teşekküllerinin yanı sıra akademik çevreler de destek verir. Bu canlandırma çalışmalarına 1984 yılında “Ahilik teşkilâtının bilimsel olarak incelenmesi ve günümüzün bazı meselelerine çözüm getirmesi, esnaf, sanatkâr, sanayi ve ticarete dönük eğitim ve öğretim yapan orta ve yüksek dereceli meslek okullarında okuyan kabiliyetli gençlere maddî ve aynî yardımlarda bulunulması, Ahilikle ilgili bilimsel araştırmaların desteklenmesi, ulusal ve uluslararası kongre ve sempozyumlar düzenlenmesi” gibi düşüncelerle İstanbul'da esnaf, sanatkâr, sanayici, bilim adamı ve bürokrat on üç kişi, bir araya gelerek Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı'nın kararlar. Vakfın kuruluşu, 25 Kasım 1985 tarih ve 18939 sayılı Resmî Gazetede yayınlanır. Resmî müracaatların tamamlanmasıyla da Ocak 1986'da Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı resmen faaliyete başlar (Demir, 1996, s. 41). Dolayısıyla Ahilik kültürünü araştırma faaliyetleri hız kazanır. Kırşehir Esnaf ve Sanatkârlar Birliği Başkanlar Meclisinin aldığı karar doğrultusunda 7-13 Eylül 1985'te Kırşehir'de geniş katılımlı “Ahilik Esnaf Bayramı” kutlanır. Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı'nın kurucu üyelerinden Mustafa Karagüllü, 1965'ten beri düzenli olarak kutlanan esnaf bayramı kutlamalarına Devletin de katılımını sağlamak için Kültür Bakanlığı nezdinde girişimlerde bulunur. Bir süre sonra da Kırşehir merkez olmak üzere bir “Ahilik Kültürü Kutlama Haftası Yönetmeliği” hazırlanır. Bu yönetmelik, 02. 07. 1988 tarih ve 19860 sayı ile Resmî Gazete'de yayınlanır. Önce on

beş ilde resmî kutlamalar yapılır. Daha sonraki yıllarda bu sayı yeni illerin de katılımıyla artarak devam eder. 13. 08. 2008 tarihinde “Ahilik Kültürü Kutlama Haftası Yönetmeliği”nde yapılan bir değişiklikle önce Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, 2013’te yapılan değişiklikle de Ahilik kutlamalarının koordinasyonu Gümrük ve Ticaret Bakanlığı’na geçer. Kutlamaların sekreteryasını da Esnaf ve Sanatkârlar Genel Müdürlüğü’nün yürütmesi kararlaştırılır (Ahilik Ansiklopedisi, 2014, s. 390).

Ahilik kutlamaları, Kırşehir merkez olmak üzere bütün illerde, valilikler, yerel yönetimler, üniversiteler, esnaf ve sanatkârlar odaları birlikleri ve üye odalar, ticaret ve sanayi odaları ile esnaf ve sanatkârlar kredi ve kefalet kooperatiflerinin katılımları ile yapılmaktadır (Ahilik Ansiklopedisi, 2014, s. 219).

Ahi Evran’ın doğumunun 850. yılı münasebetiyle UNESCO tarafından, 2021 yılı Ahi Evran’ı anma yılı ilan edilir. Cumhurbaşkanlığı da yıl boyunca Ahi Evran’ı anma ve “Anadolu’da birliğin ve beraberliğin mayasını oluşturan” Ahilik teşkilâtının tarih içindeki yerini belirleyen etkinliklerin yapılabilmesi için 20 Şubat 2021 tarih ve 31401 sayı ile Resmî Gazete’de bir genelge yayımlar. Bu genelgeye göre, ülke genelindeki etkinlikler Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda ilgili kurum ve kuruluşlarla birlikte yürütülecek, bazı etkinlikler de Cumhurbaşkanlığı himayesinde yapılacaktır (Resmî Gazete, 2021).⁸

SONUÇ

Bütün yönleriyle bir Türk buluşu, “Türk Kurumu” (Çağatay, 1997) Türk malı olan Ahilik, Türk tarihinin derinliklerinde doğar, gelişir, Türk örf ve âdetleriyle beslenir, İslâmî prensiplerle olgunlaşır ve sosyo-ekonomik yapının adı olur. Birleştirici bir kuvvet olan Ahilik, uygulamaya koyduğu dinî ve ahlâkî prensipleriyle üretici ile tüketici, satıcı ile alıcı, zengin ile fakir, yönetenle yönetilenler arasında bir denge sağlar (Resmî Gazete, 2021). Ahilik teşkilâtı mensupları, yüz yıllar boyunca, Türk ekonomisi ve ticarî hayatını bir sistem içinde yürütebilmek için üstün çaba sarf ettiler. Ürettikleri ve pazarladıklarıyla Türk devletinin, itibarının yükselmesini sağladılar, sosyo-ekonomik hayatına üstün katkılar yaptılar. Oluşturdukları dinî ve ahlâkî prensipleri, hem Selçuklu hem de Osmanlı Devleti’nin bütün zamanlarında “diğergâm”lığı (başkalarını düşünmeyi) esas alarak uyguladılar. Bu tecrübeler ve oluşturdukları sistemle, esnaf, sanatkâr ve ticaret erbabına sorumluluk anlayışını, dayanışmayı, oto-kontrolü, iş güvenliğini, helâl kazancı, kaliteyi, sosyal adaleti, tüketicinin korunmasını, birlik-beraberlik içinde yaşamayı sağladılar.

Ahilik teşkilâtının, geçmiş asırlardan günümüze taşıdığı ilkeler, Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği, işçi-işveren sendikaları olmak üzere birçok kurum ve kuruluşun bünyesinde, sosyal ve kültürel hayatımızda yaşamaktadır.

8 “Genelge, 2021/4”, Resmî Gazete, sayı: 31401, 20 Şubat 2021.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.

Finansal Destek: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflict of interest to declare.

Grant Support: The author declared that this study has received no financial support.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Aksel, M. (1976, Eylül). Eski İstanbul: İstanbul Dükkanlarının Tabelâ ve İlânları. *Türk Folklor Araştırmaları*, 17(326), 7765-7767.
- Arslan, M. S. (1978, Nisan). Ahilik. *Türk Folklor Araştırmaları*, 18(345), 8281-8282.
- Arslanoğlu, İ. (1986, Mayıs). Ahilikte Eğitim ve Mesleki Kontrol. *Millî Eğitim ve Kültür*, 8(38-39), 12.
- Âşık Paşazade (2003). *Osmanoğulları'nın Tarihi* (K. Yavuz ve M. A. Y. Saraç, Haz.). İstanbul: K Kitaplığı.
- Bayram, M. (1978, Eylül). Ahi Evren Kimdir? (Gerçek Şahsiyeti ve Eserleri). *Türk Kültürü*, XVI (191), (23), 663-666.
- Bayram, M. (1981, Ekim). Anadolu Selçukluları Devrinde Anadolu Bacıları (Bacıyan-ı Rûm) Örgütünün Kurucusu Fatma Bacı Kimdir?. *Bellekten*, XLV/2(180), 460-461.
- Bayram, M. (1987). *Bacıyan-ı Rum (Anadolu Selçukluları Zamanında Genç Kızlar Teşkilatı)*. Konya: Gümüş Matbaası.
- Bayram, M. (1983). Sadru'd-dîn Konevî ile Ahi Evren Şeyh Nasiru'ddîn Mahmud'un Mektuplaşması. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 2, 57.
- Bayram, M. (2003). Ahiliğin Selçuklulardan Osmanlılara İntikali. *Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, 9-10 Mayıs 2002 Bildiriler 1* içinde (s. 93-104). İstanbul: "Globus" Dünya Basımevi.
- Bayram, M. (2014). Ahilik. *Ahilik Ansiklopedisi. I. Y. Küçükdağ v.d. (Ed.)*. Ankara: T.C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.
- Çağatay, N. (1989). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çağatay, N. (1997). *Bir Türk Kurumu Olan Ahilik* (2.bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Çağatay, N. (1990). *Ahilik Nedir?*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Debbağoğlu, A. (1974, Ocak). Esnaf Birliklerinin Bünyesi. *Fikir ve Sanatta Hareket*, IX(97), 18-21.
- Debbağoğlu, A. (1974, Nisan). Esnaf Birlikleri. *Fikir ve Sanatta Hareket*, IX(100), 44.
- Demir, G. (1996). Ahilik ve Tüketici Koruma İlişkileri. *Ahilik Kültürü Haftası 1995 Yılı İstanbul Paneli*. İstanbul: Esnaf ve Sanatkarlar Birliği Yayınları.
- Demir, G. (2000). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu ve Ahilik*. İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma ve Eğitim Vakfı Yayınları.
- Demir, G. (2003). *Ahilik ve Demokrasi*. İstanbul: Ahi Kültürünü Araştırma Yayınları.
- Develioğlu, F. (1995). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat (Eski ve Yeni Harflerle)* (12.bs.). (A. S. Güneçal, Haz.). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

- Ekinci, Y. (1989). *Ahilik ve Meslek Eğitimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Ekinci, Y. (1989, Ocak). Ahilik ve Esnaf Ahlâkı. *Türk Yurdu*, 9(24), 34, 41-42.
- Ergin, O. N. (1995). *Mecelle-i Umûr-ı Beledîyye. I*. İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı Yayınları.
- Genç, F. (1978). Sunuş, Refik H. Soykut, *Esnaf Kimdir?* (2.bs.). Ankara: Avşaroğlu Matbaası.
- Göksu, S. (2003). Cumhuriyet Döneminde Esnaf-Sanatkârlar Teşkilâtı ve Ahilik. *Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, 9-10 Mayıs 2002 Bildiriler*, 2. İstanbul: “Globus” Dünya Basımevi, 433-452.
- Gölpınarlı, A. (t.y.). *İslâm ve Türk İllerinde Fütüvvet Teşkilâtı*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası.
- Gölpınarlı, A. (1953, Ekim-1954, Temmuz). Burgâzî ve ‘Fütüvvet-nâme’si. *İ. Ü. İktisat Fakültesi Mecmuası*, 15(1-4), 86.
- Gülensoy, T. (2005). Ahi mi? Akı mı?. M. F. Köksal (Haz.), *I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004, Kırşehir) I* içinde (s. 451-452). Kırşehir: Kırşehir Valiliği ve G. Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi.
- Gülerman, A. ve Taştekil, S. (1993). *Ahi Teşkilâtının Türk Toplumunun Sosyal ve Ekonomik Yapısı Üzerindeki Etkileri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Güllülü, S. (1977). *Ahi Birlikleri*, İstanbul: Ötüken Yayınevi.
- Güllülü, S. (1986). Fütüvvet ve Ahî Ahlâkı Konusunda Bazı Düşünceler. *Türk Kültürü ve Ahilik, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri 13-15 Eylül 1985, Kırşehir*. İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Gündüz, A. (2009). *Kırşehir’de Vakıflar ve Vakfiyeleri (H. 670-1335/M.1271-1916)*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği.
- Günşen, A. (2007). Ahi Evran Adının Anadolu Ağızları ve Coğrafyasında Kazandığı Farklı Anlam ve Şekiller. M. F. Köksal (Haz.), *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu -Bildiriler- 12 Ekim 2006, Kırşehir*. Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi.
- Güzel, A. (2005). Ahilik Sisteminde Sanat ve Ticaret Ahlâkına Kısa Bir Bakış. M. F. Köksal (Haz.), *I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004, Kırşehir) I*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği ve G. Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi.
- Hacıgökmen, M.A. (2007). Ahi Şecere-namelerinin Tarihî Temeli ve Yazılış Sebepleri. M. F. Köksal (Haz.), *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu -Bildiriler- 12 Ekim 2006, Kırşehir*. Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi.
- İbrahim İ. (1925-1341). *Türkiye’nin Sıhhi, İçtimai Coğrafyası Kırşehir Vilâyeti*. İstanbul: Kâğıtçılık ve Matbaacılık Anonim Şirketi.
- İnalıcı, H. (2002). Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu. *Türkler*. 9. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Kala, A. (2012). *Debbağlıktan Dericiliğe, İstanbul Merkezli Deri Sektörünün Doğuşu ve Gelişimi*. İstanbul: Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları.
- Kaplan, M. (1987). Şeyh Galib’in İnsanlık Anlayışı. *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karahan, A. (1995, 3 Kasım). Ahilik Üzerine (3), *Türkiye Gazetesi*, s. 10.
- Karahan, A. (1995, 10 Kasım). Ahilik Üzerine (4), *Türkiye Gazetesi*, s. 10.
- Kartal, A. (2011). Kerâmat-ı Ahi Evran Mesnevisi Üzerine Notlar. *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu (15-17 Ekim/October 2008 Kırşehir) Bildiriler II* içinde (s. 223-242). Kırşehir: 24. Ahilik Haftası Kutlama Komitesi.

- Kazıcı, Z. (1988). Ahilik, *TDV İslâm Ansiklopedisi, 1*, İstanbul: TDV İslâm Ansiklopedisi Yayınları.
- Kılıç, M. E. (t.y.). *Selçuklular Döneminde Kırşehir, XIII-XIV. Yüzyıllarda Kırşehir ve Yöresinin Siyasî, Sosyal, Kültürel ve Dinî Tarihi*. Kırşehir Valiliği. Ankara: Tasarım Baskı.
- Kılıçöztlü, Z. (1966, Eylül). Esnaf Loncalarının Piri: Ahi Evran. *Türk Folklor Araştırmaları*, 18, 10, (206), 4192.
- Kocatürk, S. (1985). Fütüvvet ve Ahilik. *XX. Ahilik Bayramı Kongresi Tebliğleri ve Esnaf ve Sanatkarların Sosyo-Ekonomik Meselelerinin Tartışıldığı Panel Tebliğleri(1 Eylül 1984, Kırşehir)* (2.bs.). Ankara: Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu Yayınları.
- Kocatürk, S. (1986). Fütüvvet ve Ahilik. *Türk Kültürü ve Ahilik, XXI. Ahilik Bayramı Sempozyumu Tebliğleri 13-15 Eylül 1985, Kırşehir*. İstanbul: Ahilik Araştırma ve Kültür Vakfı Yayınları.
- Kocatürk, S. (1990, Ekim). Ahî Teşkilâtının Geleneği ve Felsefesinin Özü. *Millî Kültür*, 77, 36.
- Koçu, R. E. (2003). *Tarihte İstanbul Esnafı* (2.bs.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Köksal, M. F. (2006). *Ahi Evran ve Ahilik*. Kırşehir: Kırşehir Valiliği.
- Köksal, M. F. (2015). *Ana Kaynaklarıyla Türk Ahiliği, Ahilik-Fütüvvet Yazıları*. İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Köksal, M. F. (2019). Önsöz, *Tarsuslu Dâ'î, Manzum Fütüvvetname*. M. F. Köksal (Haz.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Köprülü, F. (1984). *Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar* (5.bs.). Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.
- Köprülü, F. (1991). *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu* (4.bs.). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Kurtoğlu, O. (2011). Ahî Şecerenamelerine Göre Ahilik Âdâb ve Uygulamaları. *I. Uluslararası Ahilik Kültürü ve Kırşehir Sempozyumu, (15-17 Ekim/October 2008 Kırşehir) Bildiriler II*. Kırşehir: 24. Ahilik Haftası Kutlama Komitesi.
- Kurtuluş, R. (2014). Esnaf. Y. Küçükdağ v.d. (Ed.). *Ahilik Ansiklopedisi, 1*. Ankara: T. C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 386-387.
- Küçük, H. (1988, Mart-Nisan). Anadolu İnsanın Ruh ve Manasıyla Bütünleşen Ahilik. *Kırşehir Esnaf Kuruluşları Bülteni*, 7, 3.
- Küçükdağ, Y. (2003). Anadolu Selçuklu Devleti'nde Ahî Teşkilâtının Kurulması. *Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri, 9-10 Mayıs 2002 Bildiriler* içinde (s. 76-86), *I*. İstanbul: "Globus" Dünya Basımevi.
- Ocak, A. Y. (1978). Zaviyeler (Dinî, Sosyal ve Kültürel Tarih Açısından Bir Deneme). *Vakıflar Dergisi*, (XII), 260- 266.
- Ocak, A. Y. (1996a). Türkiye'de Ahilik Araştırmalarına Eleştirel Bir Bakış. *Türk Sufiliğine Bakışlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1996b). Fütüvvet. *TDV İslâm Ansiklopedisi. 13*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ocak, A. Y. (1998). Türkiye'de Ahilik Araştırmalarına Eleştirel Bir Bakış. *I. Uluslararası Ahilik Kültürü Sempozyum Bildirileri (13-15 Ekim 1993, Ankara)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 129-138.
- Onay, A. T. (1993). *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı* (C. Kurnaz, Haz.). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Öntuğ, M. M. (2014). Ahi Evran Kitap Yazdı mı? Y. Küçükdağ v.d. (Ed.). *Ahilik Ansiklopedisi. I*. Ankara: T. C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı.
- Özdamar, M. (1992, 9 Eylül) Fütüvvet Teşkilâtı ve Ahilik Üzerine 2, *Türkiye Gazetesi*, s. 5.
- Özdevecioğlu, M. (1994, Eylül-Ekim). Ahilikten Günümüze İş Ahlakı Anlayışı. Müstakil İş Adamları Derneği Yayını, *Çerçeve*, 3(11), 53.

- Özkaya, R. (2012). Ahilikten Günümüze Çıracılık Eğitimi. K. Ceylan (Haz.), *II. Uluslararası Ahilik Sempozyumu, (19-20 Eylül 2012, Kırşehir), Bildiriler 1*, Kırşehir: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.
- Ruben, W. (1947). Kırşehir'in Dikkatimizi Çeken San'at Âbideleri (A. İtil, Çev.). *Belleten*, XI(44). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 603-640.
- Seyahatname-i İbn-i Battuta, (1333-1335) (M. Şerif, Çev.)*. İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Seyfeli, M. (2007). Ahi Evran-ı Velî ile İlgili Kırşehir'de Anlatılan Efsane ve Menkabeler. M. F. Köksal (Haz.), *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu –Bildiriler- 12 Ekim 2006, Kırşehir*. Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Sıtkı. (2004). *Gedikler* (K. A. Gıynaş, Haz.). Kırşehir: Gazi Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Soykut, R. H. (1970, Ekim-Aralık). Kooperatif Ortaklıkları ve Ahilik. *T.C. Ziraat Bankası Kooperatifçilik Dergisi*, 7(27), 20.
- Soykut, R. H. (1980). *İnsanlık Bilimi Ahilik*. Ankara.
- Şahin, İ. (1985a). Ahi Evrân Vakfiyesi ve Vakıflarına Dair, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, İstanbul: Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, 1984, (1), 325.
- Şahin, İ. (1985b). Ahi Evran Vakfiyesi ve Vakıflarına Dair. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, (1). İstanbul: (1984'ten ayrı basım), 328.
- Şahin, İ. (1988). Ahi Evran. *TDV İslâm Ansiklopedisi. 1*. İstanbul: 529-530.
- Şinasi İ. (1928, 15 Nisan). Ahiler ve Teşkilâtları 4, *Irmak Mecmuası*, 1(5), 3.
- Şapolyo, E. B. (1964). *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*. İstanbul: Türkiye Basımevi.
- Şeker, M. (1993). *İbn Battuta'ya Göre Anadolu'nun Sosyal-Kültürel ve İktisadi Hayatı ile Ahilik*. Ankara: Kültür Bakanlığı Halk Kültürlerini Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Tabakloğlu, A. (2007). Ahiliğin Türk Esnaf Ahlâkına Tesirleri. M. F. Köksal (Haz.), *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu –Bildiriler- 12 Ekim 2006, Kırşehir* içinde (s. 411-443). Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi Yayınları.
- Tarım, C. H. (1938). *Kırşehir Tarihi Üzerinde Araştırmalar I*. Kırşehir: Kırşehir Vilâyet Matbaası.
- Tarım, C.H. (1948). *Tarihte Kırşehri-Gülşehri ve Babailer-Ahiler-Bektaşiler* (3.bs.). İstanbul: Yeniçağ Matbaası.
- Tarım, C. H. (1953, 7 Şubat). Ahileri Dair, *Yeni Kırşehir*, 1, 4.
- Taşdelen, H. M. (1990). Geçmişten Günümüze Esnaf Teşkilâtları ve Elazığ Sanayi Sitesi'nde Usta-Çırac İlişkileri Üzerine Bir Saha Araştırması. *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, 4(1), 237.
- Tezcan, M. (1991, Ekim). Ahilikte Gençlik ve Eğitimi. *Millî Kültür*, 89, 29.
- Tökel, D. A. (2005). İbn-i Battuta Seyahatnamesi ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin İstanbul Bölümüne Göre Ahiler ve Ahilik. M. F. Köksal (Haz.), *I. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (12-13 Ekim 2004, Kırşehir 2* içinde (s.885-897). Kırşehir: Kırşehir Valiliği ve G. Ü. Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi.
- Tökel, D. A. (2007). İbn-i Battuta Seyahatnamesi ve Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin İstanbul Bölümüne Göre Ahiler ve Ahilik. M. F. Köksal (Haz.), *II. Ahi Evran-ı Velî ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu –Bildiriler- 12 Ekim 2006, Kırşehir*. Ankara: Ahi Evran Üniversitesi Ahilik Kültürünü Araştırma Merkezi.
- Türkay, C. (1969, Mart). Osmanlı İmparatorluğunda Esnaf Disiplinini Gösteren Belge. *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, 18, 75.
- Türkdoğan, O. (1991, Aralık). Ahiliğin Sosyal Felsefesi. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, 20-23.

- Uslu, M. (1982, Mart). Ahî Birlikleri ve Loncalar. *Millî Eğitim ve Kültür*, 4(14), 32- 43.
- Ülgen, E. (2019, 6 Şubat). Kırşehir'e ve Ahilik Kültürüne Adanan Bir Ömür, Ahi Baba Mustafa Karagülü I, *Kırşehir Çiğdem Gazetesi*, 42, (9099), s. 3.
- Ülgen, E. (2019, 7 Şubat). Kırşehir'e ve Ahilik Kültürüne Adanan Bir Ömür, Ahi Baba Mustafa Karagülü II, *Kırşehir Çiğdem Gazetesi*, 42, (9100), s. 3.
- Yaman, A. (1974, 1 Nisan). Osmanlı Toplumunda Ticaret ve Zanaatın Organizasyonu. *İlim, Kültür ve Sanatta Gerçek*, 2(6), 39-40.
- Akdağ, Ö. ve Kurtuluş, M. (Ed.). (2016). *Ahilik ve Meslek Ahlakı*. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Yayınları.
- Türk Ansiklopedisi*. (1968). Ahiler. I. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Türkçe Sözlük*. (1988). Ahi. I. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Küçükdağ, Y. v.d. (Ed.). (2014). Ahilik Haftası Kutlamaları Yönetmeliği. *Ahilik Ansiklopedisi*, I. Ankara: T. C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 226.
- Küçükdağ, Y. v.d. (Ed.). (2014). Esnaf ve Sanatkarlar Genel Müdürlüğü. *Ahilik Ansiklopedisi*, I. Ankara: T. C. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, 397.
- Türkçe Sözlük*. (2005). Fütüvvet (10.bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Genelge, 2021/4. *T.C. Resmî Gazete*. (31401, 20 Şubat 2021).

